

II. staroslověnská legenda o svatém Václavu

Kniha rodu a utrpení knížete Václava

V 28. den měsíce září.

Počíná se předmluva o svatém Václavu, mučedníku Kristově.

Požehnej, otče.

Prerozmanité obory vědeckých studií budívají zajisté v každém ze smrtelníků zájem o rozdílné dovednosti. Jimi tento výkvět inteligence jak silou své niterné obrazivosti, tak vrozeným smyslem, nebo též s námahou, rád zkoumá věci kdekoli dostupné a dotváří je podle lidské touhy ku potěše života. Ten zajisté, kdo je rozvážně myslí, zřekne se světských hříček a zatouží po vyšších metách. Jiný zas prahne žíznivě po věcech prchavých a s prahnutím ducha si žádá nejvyšších poct. Toho mladistvý věk mnohdy proti mravům svádí k přestupkům, onoho zas přezralá letitost studeného stáří nutí k mravům přísným a spasitelným. Tomu smělá mysl zjednává v umění válečném pochvalu a čest, jiného pak umělecká výroba rozličných věcí vytrhuje z netečnosti a mučivě napíná přirozený důvtip jeho ducha. Někteří, pohroužení do hluboké knižní spekulace, oddávají se svým literárním zálibám s podivuhodným půvabem řeči a snaží se hojnými výpočty a přesnými pokusy vyzpytovat, jaký řád a jaké neměnné zákony určují pohyb hvězd, která a jaká míra zmenšuje pomocí geometrických vzorců objem velikosti zemské jakoby nějakým tajemným kouzlem až tak, že jej možno změřit, aneb na čí rozkaz se vše, co má kvantitu a hustotu, hýbe v souladu, nebo jakými pravidly harmonie ladí se přirozený popěvek, neb jaké je schéma úsudků, jimiž se proplétá hluboká disputace řečníků a jejichž předmětem je pravda a klam a jejich nepostižitelné změní. Jiní konečně, podníceni studiem básní, věnují svou pozornost hříčkám poezie, a tak chtějí druh druhá zjemnit a zušlechtit. Zvěst pravdy však v divuplných skutcích světců božích, ač byla dobrotivostí nebeskou lidským zrakům tolikrát ukázána, neostýchají se, zamilováni do svých bajek, zahrnovat pohrdavou a zhoubnou nevšímavostí. Není divu, jestliže věci vznešené a dávající podnět k úvahám filosofickým odvedly takového mudrce od prostinkého skládání, když mnozí z nich příliš horlivě ulpěli na spisech pohanských a nejenže jim dali přednost před tím z posvátných dějů, co by byli měli ku poctě boží hlásat a šířit mezi potomstvem písemnými záznamy, nýbrž oni vše to, co je božské a zbožné myslí se jeví prostinkým a bez těžkopádné složitosti přelíbezným, zholo odhodili jako bezcennou tretku.

Když se tedy věci tak mají, jak mnozí myslí, a ostrovtip skvělých krasořečníků si hledí věci vznešených, třebaže jsme příliš vzdáleni od této veliké a učené povídkovosti mudrců, nechť přece tato krátká úvodní poznámka, byť sebe chybněji pověděná, předchází řídkost následujícího sepsání, uloženého naší neumělosti svatým rozkazem vítězného císaře a světovládcy Oty II., které hned dále bude líčit jméno nezapomenutelného muže a vzácnou paměť jeho skutku. A čím je slabší vinou špatného spisovatele, tím větší jeho ozdobou jest vznešená důstojnost světce, jenž oprávněnost látky označil posvátnou autoritou svých skutků.

Počíná se kniha o rodu a o utrpení svatého knížete Václava

1. Když po prvním vymezení nauky pro všechny věřící zhoubné kacířství již se končilo, živý lesk učení ozářil božsky svým planoucím jasným celým okresek zemský, černě zachmuřený temnotami bludů. Jak známo, zachovaly se nám dostatečné zprávy o prvním mstu víry v církvi za dřívějšího mohutného rozkvětu usilovných bohovědných

studií o spasitelných textech, neboť bylo to popsáno v knihách a dosti určitě zaznamenáno pro věřící potomstvo. Ale třebaže některé pohanské kmeny po dlouhé a zmatené zacházce byly svatým osvícením po oklikách uvedeny na řádnou a správnou cestu, přece posud ještě neměly účast na daru této milosti úhrnem všechny národy světa, ač jsou k tomu předurčeny. Řízením nebeské velebnosti však, jakoby se znenáhla začínaly porážky ďáblovy, milost ta pokročila dosti šťastně v krajích. A z těchto krajů jeden, osídlený obyvateli slovanskými, chystám se vyličít v prostinkém svém spisku. Naši pozornost zaujala krajina severní nad jiné drsná a ve víře lhostejná. Země ta darem Ducha svatého sama zatoužila, třebaž v pozdním, přece požehnaném obrácení, podrobit se zákonu křesťanského vyznání.

2. Od samých zajisté obyvatel země bývá kraj ten zván Boemia. V něm již za panování blahé paměti Jindřicha, slavného krále franského a římského, jeden muž toho kmene, vznešený rodem a silou převyšující své soukmenovce, jménem Spytihněv, syn Bořivojův, pověřený správou knížectví pod svrchovaností královou, byl dotčen sladkou touhou po Božím zákonu a nemálo dychtil po tom, aby se znovuzrodil tajemstvím posvátného pramene. I očistil se křtem svatým a novou horlivostí zanícen zbudoval dva chrámy na čestnou paměť Boha a jeho blahoslavené Rodičky, jakož i svatého knížete apoštolů Petra. V nich se potom děly přispěním pomoci boží každoročně nesčíslné zázraky.
3. Zatím dni jeho života proslaveného příkladem krásných činů byly podle zákona lidské přirozenosti spočteny. Na knížecí trůn nastoupil jeho bratr věkem mladší Vratislav, zvolený všemi lidmi. Ten následoval svého bratra, uvěřil pravdě Boží, a když přijal křesťanské náboženství, vystavěl chrám blaženému mučedníku Jiřímu. Ale i on po několika letech života odcházel z tohoto světa přirozenou smrtí člověka. Ještě zaživa si však vybral za svého nástupce Václava, ze synů vskutku rodem staršího, dítě Bohem milované a po nebesích toužící a ze všech zrozců od lidí nejvyš obdivované a hojně chválené.
4. A když tento hoch ku podivu sličný a roztomilý svou krásou dospěl v kvetoucího jinocha, ještě za života otcova zatoužil po knižním vzdělání, opětovnými prosbami přemohl srdce, rozum i mysl otcovu a byl od něho poslán na hrad zvaný Budeč ke knězi jménem Učený a byt jemu svěřen, aby jej vycvičil ve vědách. Jeho duch byl od Boha nadán rychlou chápavostí, proto si vbrzku studiem osvojil knihy žalmů a vše ostatní a pevně to podržel v své paměti. Když potom jeho otec, jak bylo již řečeno, odešel z tohoto světa, mladík ten, svými skutky podobný starcům, byl zvolen pod zářnou mocí nejjasnějšího krále Oty za pochvalného souhlasu všeho lidu, přes velký svůj odpor, následníkem otcova vévodství a důstojně posazen na knížecí stolec.
5. Když mladičkový kníže převzal pozemské právo, není se co divit, jak těžkými rozpory mučivých pochyb byla jeho dobrota skličována duševně, neboť si byl umínil v své zbožné mysli, že bude hledět především k věcem nebeským. Vždyť přece, ačkoli byl správcem veřejné moci, od prvých let dětských s láskou se věnoval službě Boží. Obával se, že bude musít pykat za hříchy svěřeného lidu, kdyby jich nestíhal, jak náleží, podle zemského zákona. Tyto rozpaky si však rozřešil po nedlouhých úvahách a přidržel se správné cesty, takže ani neopomíjel svých světských povinností ani se příště nelekal, že snad něco zanedbá ze svých snah nebeských. A potom zřídil pro lid správné zákonodárství jak pro chudé tak pro bohaté, a sedě na knížecím stolci pořádal vše svým pokynem. V rozsuzování býval obezřelý, hotov slitovat se nad každým. Obviněné z nepatrných přečinů vysvobozoval od záhuby bez odměny a nesouhlasil s užíváním všelijakých muk pohanských na soudech. V své domácnosti býval prostý, dbalý čistoty mravů. Mocným neskřblil přípověďmi statků a pamatoval na to, aby sliby ty plnil. Příchozím a ubohým a cizincům podával větší a hojně důkazy lásky,

sírotkům byl otcem, ovdovělým přispíval ze svého majetku a vyhnance těšival a projevoval jim vždy ku podivu svou otcovskou přízeň. Tichý v celém svém počínání a pamětihodný milovník trpělivosti vedl si ve všech nahodilých protivenstvích opatrně, rozdával štědře své jmění na potřeby plačící chudiny, pokorný, tichý, vlídný v svém chování, na sebe mnohdy velmi přísný, k jiným vždy shovívavý, štědrostí, milosrdenstvím, vyučováním nevědomých, utvrzováním vyučených zářil všem jako příklad věčného života.

6. Těmito skvoucími zdobami ctností byl denní styk blahoslaveného jinocha zkrášlen, a péči o tuto slitovnost oblíbil si do té míry, že když zasedal se svými velmoži a soudci na soudech a některý z uvězněných zločinců odsouzený na smrt, byl před něj předveden, tu nemohl-li ho dobrotivý kníže nijak obhájit ani osvobodit od smrti, sám si vzal nějakou záminku a vyběhl ven, aby nebyl vinen prolitím krve ani neslyšel konec popravy. Neboť měl takovou úmluvu se svým milým panošem: Uslyšíš-li, že moji zemané chtějí někoho odsoudit k smrti, vyvolej mě od nich za nějakou záminkou ven, abych nebyl účasten v té krvi. Bylť pamětliv onoho slova evangelia, jež řekl Pán: Nesudte, abyste nebyli souzeni, a neodsuzujte, abyste nebyli odsouzeni ([Luk. 6, 37](#)).
7. Tento boží příkaz si náš jinoch svrchovaně oblíbil, a ježto chápal, že jeho zanedbání by bylo pro každého smrtelníka na pováženou, ušetřil milosrdně řečené viníky odsouzené k utracení, a tím že je osvobozoval, snažil se je napravit. Všechna vězení na všech hradech rozbořil a všechny šibenice po celé zemi na mnoha místech kázal pokácet a sám to zahájil.

Když o jeho blahodárném počínání uslyšeli mnozí kněží a služebníci boží v jiných zemích, spěchali k jeho dobrosrdečnosti a On sám je přijímal s radostnými projevy lásky, neboť nikdy nespouštěl ze zřetele zachovávání božské lásky, a zdržoval je s uctívou laskavostí, starostlivě a vlídně, aby u něho zůstali. Jejich hojným a posvátným výkladem čistá jeho mysl byla božsky vzdělávána a poučována, takže si osvojila podivuhodnou znalost písem jak latinských tak i řeckých. Neboť co za studií dřív viděl u svých učitelů, to sám horlivě uskutečňoval. A poněvadž míval soustrast s každou bolestí lidskou, když někdo onemocněl, navštěvoval je se slitovnou pomocí, nebožtíkům pak od sousedů nepovšimnutým sám se postaral o pohřeb.

Než i kmenům, které posavad žily po starém způsobu pohanském, podával dobré učení nové víry. A když viděl blažený ten jinoch, jak ve své nevědomosti chodívají do modlářských svatyn a cizím neznámým bohům žertvy obětují, záhy se vystříhal docházky a účasti na těchto bezbožných kvasech obětních, třebaže byl často zván, neboť si přál nade vše víc stát se účastníkem nebeské hostiny nežli se poskrvnit ďábelskou ohavností těchto žertev. Nicméně rmoutil se nemálo nad těmito nevolníky zlého bludu a často přemítal o slovech Písma, jak přikazuje slovo apoštolovo: Jeden druhého břemena neste ([Gal. 6, 2](#)). Jiné lidi poněkud náchylnější k pravé cestě, vedoucí k nejvyššímu dobru, napomínal sladkým hlasem a přiváděl je nazpět tím, že jim sliboval dary nebeské milosti, aby se zřekli pohanských model, jimiž se dali oklamat, a přiklonili se s vírou k pravdivému příslibení božského úmyslu. Jiné zas méně přístupné tomuto spasitelnému učení, srdce zatvrzelejšího a rozumu netečnějšího k pochopení pravdy, podle slov apoštolových, ať vhod' či nevhod' učil a přesvědčoval ([2 Tim. 4, 2](#)), a tak obojím způsobem jim naznačoval odměnu a snažil se ze všech sil, aby, kohokoli mohl, jak dobrovolným tak nuceným pozváním přivedl na večeři Hospodinovu oplývající veškerou hojností k účasti na radosti věčné.

8. V době velikého postu svatý ten jinoch, přestože jako panovník byl poután veřejnou správou, rok co rok prožíval jednotlivé dny ve věru úžasných postech o hladu a modlitbě, za ustavičného konání modliteb vzlétajících za štědrého podělování chudých. V noci pak se oddával nejjasnějšímu bdění a nepomýšlel ani na slabé

zdřimnutí. Sotvaže zavládlo noční ticho, odvrhl postel v své skvoucí ložnici o s knížkou v ruce vycházel z paláce, bez vědomí stráže a provázen jedině svým panošem, putoval bos a pěší od hradu k hradu přes příkré vrcholky hor a propastné doliny a hluboké strže, po stezkách kamenných útesů a srázných ledových balvanech, a za pění žalmů o jiných modliteb navštěvoval jednotlivé kostely. Vpravdě snášel až takovou trýzeň tělesnou, že kapky krve řinoucí se z rozdrásaných útlých jeho pat značily jeho stopy. Domů se pak vracel potají na své lože. Světec sám skrýval, co se v něm dělo vnitřním poznáním, a když zasedal na trůnu, odíval se nádherou knížecího roucha, ale pod panovnický háv oblékal na své přecisté tělo roucho žíněné.

Když nastal čas žní, vstal uprostřed noci zcela pokradmu a se svým shora již vzpomenukým panošem bos a pěší se ubíral na své pole a vlastníma rukama počínal pšenici a vázal ji do snopů a sám je vkládal na ramena svá i svého panoše a skryl je v tajném koutku svého domu. A tam je vytřel a na žernově semlel a svatýma svýma rukama čistě je prosel, a pak je pokropil vodou ve jménu svaté Trojice, a samojediný toliko se svým jemu sloužícím panošem smísil v nádobě mouku s vodou, kterou nosil ve vědru ze studně, požehnal ji vzýváním svaté Trojice a zamísil prací svých rukou. A když z nich napekl hostií, posílal je do kostelů k obětování při mších Pánu našemu Ježíši Kristu.

V čase pak podzimním zavolal svého nejvěrnějšího sluhu, zmíněného již panoše a společníka a sám s ním zcela potají přelézal ploty vinic, a když naplnil dva koše svými hrozny, vložil si je na ramena a vrátil se domů se svým panošem. Vlastníma rukama je pak vytlačil, a když je dobře připravil pro službu boží, aniž kdo jiný co o tom věděl kromě jediného již často zmíněného onoho panoše, slil víno do nádoby a tajně je uložil. Až shledal, že je zralé, posílal je klerikům a kněžím zároveň s hostiemi, které sám pékával pro chrámovou bohoslužbu, a sám je všem stejně rozdílil.

Ó, jak nerozvížitelná jsou pouta neposkvrněné víry kol přecisté hrudi. Ó, jaká chvalitebná poslušnost nejoddanějšího následovníka. Ó, úžasná pokoro knížete, jež se nestydí vzít na sebe z vnuknutí božské lásky povinnosti služebníků. Neboť když patřil v závratné kontemplaci na nebeská tajemství, jež choval v srdci, s takovou úslužností uctíval a miloval vznešenou a spasitelnou oběť těla a krve Páně, že pro kult této nebeské hostiny, očisťující nákazu vin, nejen bojoval stálostí víry, nýbrž tím, že vzal na sebe jako prostý sluha vnější práci s přípravou nejčistšího pramene a svou milostnou štědrosti sám se vpravdě stal účastným kněžského úřadu.

9. Nelze též zatajit jeho prorocké vidění o knězi Pavlovi a o jeho domu, které po svém probuzení sám takto všem vykládal: Když jsem ležel na posteli a odpočíval, má milá družino a čeledi, zachvátilo mě strašlivé vidění. Spatřil jsem totiž dvorec kněze Pavla se všemi budovami a příbytky lidskými odshora dolů úplně zpustošený. Sklíčen tímto viděním zmítal jsem se a trápil duševní trýzní obav o věřící lid Boží. Ale vyložím toto vidění vševědoucímu a milosrdnému Tvůrci a věřím, že s jeho pomocí rozřeším, co je pravdivého na tomto vidění.

Zboření domu, které jsem viděl, znamená totiž blaženou smrt mé báby a ctihodné paní Ludmily, a zpustošený dům Pavlův věští vyhnání kleriků a kněží ze země a zahrání jejich majetku. Viděl jsem zajisté, kterak má matka, pohanka jak rodem tak věru i ohavností svých skutků, jež si ani nezaslouží, aby byla jmenována, přátelí se s jinými svými zlými rádci neznabohy a s nimi pomýšlí na záhubu své tchyně.

10. A tato jeho slova jasnější nad slunce se vyplnila. Neboť zlá jeho matka, zvaná pohřichu Drahomírou, dohodla se s těmi bezbožníky a řekla: Co učiníme v té věci, jelikož ten, který má být knížetem, je zkažen od kněží a od mé tchyně a je jako mnich? Zahubím tuto a ony vyženu ze země.

V tu chvíli poslala své rádce a zardousila svou tchyni Ludmilu. Potom nastalo po celé

zemi české veliké pronásledování kleriků a kněží a ničení chrámů. A po ulicích postavila stráž a řekla: Kdekoli spatříte, že nějaký kněz jde k mému synovi, nešetřete jeho života a na místě jej skolte. Po celé zemi zřídila modlářské svatyně a všechen kraj k nim obrátila, přinášela jim oběti a nutila k nim svého syna.

Sám svatý hošík byl ještě dítětem a nemohl se protivit své matce. Chodil sice do pohanských svatyní, ale nikdy nepotřísnil své duše skvrnami modlářství. Světec byl zajisté nebeskou zbrojí ochráněn a utvrzen, a když se velmoži ubírali do pohanských svatyní, tu jako by svoloval, ale vnitřním úmyslem v srdci odpíral souhlas jejich skutkům. Vystříhal se všech lidí, nepatrných i mocných, jak se patřilo.

Milost boží zajisté spočívala na něm a byl milován všemi ([Luk. 2, 40](#)). V řečech svých byl pravdivý, na soudě spravedlivý, na sněmech moudrý, v dobrotivosti proslulý, ve všech dobrých obyčejích velmi horlivý, často poklekal k modlitbám božských hodinek, napsané malé knížky míval opatrně a tajně schovány u sebe pod šatem. A když unikl světským starostem, dvanáctkrát nebo i víckrát se oddával tajným modlitbám v skrytu své ložnice a pročetl je v noci i ve dne až do konce. A tak velebil Krista čistým úmyslem.

11. Takto šťastně uplynula léta světcova jinošství. Když kníže sám dospěl k síle mužného rozumu, odmítal poněmáhle od sebe rázně pošetilé rady svých dvořanů a hrozil se nemálo jejich poblouzení a neznalosti pravého Boha. Jednoho dne svolal všechny své zemany a přátele do paláce a jal se k nim káravě mluvit takto: Ó, družino věrná, nikoli však v Kristu. Když jsem byl dán od svých rodičů, abych se učil Písmu, našel jsem v něm toto naučení Pavlovo, kde praví: Když jsem byl dítětem, mluvil jsem jako dítě, ale když jsem se stal mužem, odložil jsem, co bylo dětské ([I. Kor. 13, 11](#)). Ve světle tohoto výroku nyní opravdu sám na sebe pohlížím, a jako jsem byl podle těch slov dříve hůř na tom, toužím s vroucností srdce po tom, abych dospěl k mužnosti. Byl jsem však ještě jako pachole zvolen vámi za knížete po smrti otcově jakožto rodem starší z bratrů a vstoupil jsem na knížecí trůn, spravoval a řídil jsem všecek stát za přispění božího. Upevnil jsem mocně vlast proti nepřátelům a chci naplnit slovo řečené prorokem Davidem: Nad starce stal jsem se rozumnějším, neboť rozkazů tvých vyhledávám ([Ž. 118, 100](#)). Vy však jste neteční srdcem k chápání nejvyšší pravdy a zůstáváte vírou odlišni ode mne. Posavad jsem až tuze trpěl oblíbené vaše zvrácené názory, ale dále toho trpět nechci, neb jsem podle slov Písma pryč od sebe odvrhl mládí, a ježto jsem se stal mužem, odstráním, co je dětského v mých skutcích a nebudu více poslouchat vaší nepravosti. Posílen milosrdenstvím Nejvyššího chci plnit příkazy Páně. Proto ať již umlkne repot vašich piklů proti mně, ať přestanou mezi vámi kruté záměry zlých na veřejných shromážděních. Láska k míru ať vzplane v mém panství venku i doma. Ať se žádné záležitosti na soudu křivě nesoudí. Mužové, skutečných otcovražd, jimiž jste se až doposud poskvřovali, ať se toho již nikdo budoucně neodvází. Nezaleknete-li se ustanovení tohoto zákona z bázně před nejvyšším králem, náš hněv proti přestupníku, roznicený horlivostí boží, dá stít hlavu každému, kdo bude shledán vinným v té věci.

Když domluvil, svou matku, která byla v čele tohoto odboje, vyhnal pryč od sebe ze země, Velmožové zemští a spiklenci i rádcové po skončení knížecí řeči vrátili se ustrašení do svých domovů a zkrušení odložili na nějaký čas své pyšné záměry.

Již tehdy bylo přízní boží pod jeho rukama potlačeno několik vzpour v pohanských krajích a oživil radostný vzrůst katolického náboženství. Když pak chrámy zřízené ke konání služeb božích a krátce před tím odporem nevěřících polozbořené byly znovu pevně vybudovány, byli s milostivou štědrostí nazpět povoláni kněží, zapuzení ze země a ze svých statků, a ti všichni zbohatli na svém jmění, ježto jim byly nejen ihned vráceny jejich statky, nýbrž ještě byly rozhojněny množstvím darů tohoto svatého

muže. A tak veškerá církev v těch končinách plesala a radovala se pod takovýmto knížetem.

Na zvěst o této štědrosti svatého knížete sbíhali se mnozí z Bavor a Frank a Saska, a též z jiných zemí přicházeli a přinášeli jemu ostatky a rozličné knihy, a on je platil zlatem svým a stříbrem a drahocennými rouchy a krzny. A tak upevnil víru křesťanskou po celé zemi.

12. Tehdy bratr jeho Boleslav, věkem mladší, protivný pro zvrácenost svého ducha a výstřednost svých činů, ponoukán ďábelským návodem a zlobným hněvem krutě zaujat proti muži božím, dychtiv zmocnit se království bratrskou rukou, chtěl s bezbožnými ďábelskými muži zahubit jej násilnou smrtí. Ale božskou prozřetelností dověděl se světec již tehdy o chystaném úkladu proti sobě, který mu byl pravdivě ukázán.

V témž čase ten bohumilý muž učinil slib a rozhodl se v svém srdci, že vystaví chrám Bohu a vítěznému jeho vojínu Vítovi. I vypravil posly k řezenskému biskupu s tímto vzkazem: Otec můj zbudoval chrám svatému Jiří a já chci s tvým svolením vystavět chrám Kristovu mučedníku svatému Vítu. Když to uslyšel biskup Tuto, pozvedl své ruce k nebi k Bohu, vzdával díky Kristu a řekl: Jděte o vyřídíte blaženému synu Václavovi: Jak ses rozhodl, tak již stojí tvůj chrám vystavěn před Bohem na nebesích.

13. Když Václav uslyšel tento vzkaz biskupův, opatřil dělníky a sám začal na ramennou nosit vápno a svými rukama položil základ i dokončil. Pozval pak řečeného biskupa, a ten vysvětil chrám na jméno svatého Víta. Tu se pak stávaly mnohé zázraky a divy až do dnešního dne a ďáblu mnohé škody. Světec sám chtěl odevzdat své knížectví svému bratru a jít do Říma k svatému apoštolu Petrovi a tam se odříci tohoto světa, ale pro tento chrám, poněvadž ještě nebyl úplně dokončen, to odkládal. A jako ten, kdo seče seno za velikého vedra, touží po vodě, tak toužil i tento světec po mučednictví a prolítí krve, nikoli však z rukou svého bratra. Ale řízením Boha, štědrého odplatitele a dárce odměn věřícím, dostalo se mu této odměny, po které toužil v cizích krajích, přiměřeně v jeho dědičné zemi.

Ani nemůžeme zamlčet ten jeho čin, divný lidem smrtelným a andělům božím radostný a úžasný těm, kdo se bojí Boha, a nikdy mezi lidmi neslýchaný, který hrud' světcova tvrdší než kámen nosila v srdci. Byl totiž kdysi od svého bratra a svých zemanů pro zrození synů přinucen obcovat s ženou a zplodil s ní syna jménem Zbraslav. I řekl k ní: Hle, mnoho jsme se již Bohu provinili a nepravost jsme učinili, již toho zanechme my dva mezi sebou, když jsme přijali plod podle přirozenosti lidské, ty měj mě za bratra a já tebe za sestru. A ona na tuto věc přistoupila a zavázala se k tomu před samým Bohem. Jednou však zhřešila s milým jeho služebníkem a světec sám to viděl. Tu jí řekl: Proč jsi selhala před Bohem? Bylo ti možné se vdát nebo nevdát, ale nyní se neopovažte nikomu o tom zmínit, ať je to kdokoli, dokud já si to nerozmyslím. A učinil velikou hostinu, a aniž kdo věděl, co zamýšlí, provdal ji za téhož služebníka, a tím ji učinil jeho sestrou.

14. Mladší pak bratr jeho, již dříve uvedený Boleslav, když zvěděl, že nechce jít do Říma, počal potají proti němu zamýšlet mnoho zlého a strojit mu mnohé úklady. Radil se proti svatému muži se svými zlými rádci a konal v jejich domech porady. Všechny tyto jejich pikle nijak nezůstaly světci utajeny, ale on mlčky patřil, jak ta věc skončí. Jindy zas svolal jeho bratr své rádce a řekl: Uvažujte, jak jej zahubíme. Oni mu odpověděli takto: Nikterak jej nemůžeš zahubit, dokud se zdržuješ v jeho panství, ale popros, abys směl domů na hrad Boleslavův, pak ho pozvi k sobě, a tam jej můžeš zahubit.

Tu on si vyprosil dovolení u bratra i se svými rádci, připravil tam velikou a slavnou hostinu, jak říkal, na paměť svatých Kosmy a Damiána a poslal posly k svému bratru

se vzkazem: Bratře, veselí veliké jsem připravil na paměť svatých. Nuže prosím Tvé Veličenstvo, abys neodřekl a přišel k nám. Světec pak odpověděl jeho poslu: Veselí bratrovo je veselí boží, a já na jeho přání se přichystám.

Žádné tyto jejich nástrahy a pikle nezůstaly světci tajné, ale věděl vše. A ihned se ozbrojil i se svou družinou, vsedl na kůň a počal cválat a prohánět se před nimi po svém dvoře, a řekl k nim: Zdaž bych já neuměl s vámi Čechy na komoni nalézt protivníky naše? Ale já nechci. A když to řekl, odjel k bratrovi.

Jeho bratr vyšel mu vstříc s velikou pokorou se všemi úřady a hodnostáři. Touto jeho mírností třebas lživou byl bohumilý Václav velmi potěšen. Radostně se políbili a zavěšení do sebe vešli do domu s veselím a zasedli k obědu.

Když se po dlouhé době někteří napili, nemohla se utajit tajná lest těch, kdo pomýšleli na zabití svatého muže. Zlosynové ti, s meči ukrytými pod šatem, třikrát povstali a opět třikrát jakoby něčím zmoženi, klesli na sedadla, a alespoň pokud se týče síly a odvahy, docela změkli, protože ještě nepřišla hodina jeho utrpení určená Bohem, a nechali jej bez úrazu. Jejich úmysl byl mu dobře znám, ale nelekal se nebezpečí, posílen ochranou boží. Nebyl nikterak stísněn, a ačkoli kterýsi sluha jeho bratra mu pošeptal do ucha, aby se měl na pozoru, že se strojí proti němu, aby jej zabili, nedal přece tím znepokojit, ale prosil laskavě bratra i ostatní stolující, jakoby místo hostitele, aby se veselili.

A potom když málo poseděl, vstal od stolu, nalil pohár vína a pronesl tichou zdravici tím, že promluvil sladce ke všem těmito slovy: Zdraví vás uzdravení všech Kristus. Číši, kterou já držím v ruce, musí jeden každý z vás vypít ve jménu svatého archanděla. Nazítří k jeho svátku připadá nám půst jako připomínka. A tak duchovní láskou uctěme jeho vznešenost, aby nás v hodině, kdy naše duše odejde z tohoto světa, ráčil přijmout v pokoji do věčného ráje. Amen. A hned po těch slovech vesele vypil a každého zvlášť s touž láskou pobídl, aby číši vypil, a laskavě jej políbil. Aniž se chvěl strachy, odešel spát na své lože.

15. A tu noc konal horlivě modlitby a rozdílil almužny. Věděl, že mu hrozí smrt a byl hotov ji dobrovolně vytrpět pro Krista. Bratr pak jeho řekl k svým: Nemůžeme ho nijak zahubit, jelikož jeho družina je s ním strážlivá. Ale známe takový jeho obyčej, že jakmile uslyší hlas kostelního zvonu, sám skočí z lože a běží do chrámu a na nikoho nečeká. Nuže, řekněme knězi, aby časně zazvonil. A tak se i stalo. Když svatý muž uslyšel znamení zvonu, nelenil pro spánek, ale jak mívával ve zvyku, skočil z lože a běžel do chrámu. A když tam vešel, s tichým nasloucháním vnímal noční pěni i chvály jítí, potom po mnohých modlitbách unaven vyšel z chrámu odpočinout si doma. Za prvního svitu zoře bratr svatého muže, na potupnou paměť psaný Boleslav, skrývající se na tajném místě na způsob vlka, jenž chce pokradmu napadnout jehně a rozsápat, s některými svými zbojníky zuřivě vyrazil a mečem opásán postavil se mu uprostřed cesty na odpor. Světec však jej pozdravil mírným a laskavým hlasem takto: Zdráv buď, milény bratře. Veliké díky vzdáváme tvé lásce, žes nám včera tím veselím důstojně a štědře posloužil. Na takovouto lahodnou řeč ten šílenec neodpověděl, ale tasil rychle meč, a co mohl nejsilněji udeřil světce po temeni hlavy se slovy: Dnes ti vystrojím lepší kvas. Ale meč odskočil, aniž se ukázala známka rány. I udeřil podruhé, ale nic mu nemohl ublížit. Když se chystal potřetí udeřit, vypadl meč z ruky tohoto poděšeného sluhy ďáblova. Svatý Václav uchopil meč ten za jílec, zamával jím nad hlavou zločinného bratra již odzbrojeného a řekl: Vidíš-li, bratře můj, že tvá zhoubná ukrutnost by se mohla proti tobě obrátit? Neb co mi brání, abych neprolil bratrovu krev? Ale nechci, bratře, aby tvá krev na posledním soudu nebyla z mých rukou požadována. Vezmi meč a sobě zatracení, Co se má stát, neodkládej na dlouho a volej ty, kteří tě k tomu navedli, ale sám se neprohřešuj bratrovou krví.

Bezbožný bratr přijal nazpět meč, jako by se bál, že bude přemožen a křikem volal na pomoc své druhy takto: Ó, spiklenci, kteří jste mě k tomu navedli, což mi nepomůžete? Sám se tvářil, jako by byl přinucen se bránit, když byl dřív napaden útokem bratrovým. A jeho druhové, přivoláni velikým křikem, hned se sběhli, a jako by nevěděli o zločinu, ptají se po příčině hluku, cítí, jak to v knížeti vře vztekem. A když on původce zločinu počtvrté udeřil v svatou hlavu a konečně ji prořal, všichni vpadli se zbraněmi a probodali údy světčovy meči a kopími, jako vlci jej roztrhali a povalili jej sotva živého na zemi. Opět a opět houšť padaly údery a rány, a tak prolili nevinnou krev, tělo pak prosté hříchů jako od psů bylo rozsápáno.

Avšak jeho přesvatá duše, vyproštěná mukami ran z žaláře tělesné schránky, nesená u vítězoslávě a s jáсотem rukama andělskýma, aby s radostí patřila na tvář nejvyššího slitovníka sedícího na trůně mezi slavnými sbory mučedníků po věky, vešla čtvrtého dne před kalendami říjnovými do věčné radosti nebeského království.

16. Nečetní věřící, kteří tu byli, uzavřeli pak svaté tělo důstojně do rakve, vykonali nad ním podle předpisů všechny smuteční obřady a pohřbili je před chrámem poblíž místa jeho vítězného zápasu. Potom převzal vládu velmi nespravedlivý kníže Boleslav, který se krutě rozlítíl na družinu věrných a nedlouho po zavraždění světce poslal do Prahy a vyhubil všechny jeho přátele a kněze, služebníky jeho zjímal a všechny je pobil a děti jejich vmetal do řeky.

Po skončeném slavném utrpení statečného vojína božího někteří služebníci, jak jim bylo poručeno, umývali vodou krev, kterou bylo v samé chvíli umučení skropeno bednění stěn chrámových, a úplně ji setřeli. Ale když sem přišli druhý den, viděli, že krev o nic méně než dřív lpí na stěně a na témž místě je rozšířena. Sami byli nemálo tím viděním ustrašení. Opět přinesli vodu a velmi důkladně krev smyli a setřeli. Když na třetí den přišli tam zjistit, zda ještě tomu je tak, viděli, že stěna je neméně skropena, než ji už viděli víc než třikrát. Tu velmi nad tím žasli a potom již upustili od toho pracného umývání. Stěna pak sama do dnešního dne se honosí čestným znamením krůpějí této krve.

Jak nám často vyprávěly osoby hodnověrné, po vítězném boji vytrvalého bojovníka Kristova všichni ti, kdo prolili jeho krev, byli postiženi hněvem Nejvyššího, a buď byli uchváćeni d'ábelskou mocí i potom se již na tomto světě neobjevili, nebo jiní změnili svůj lidský obyčej a místo řeči štěkali jako psi a cvakotem zubu napodobovali psí kousání, nebo bídňě seschli na těle, a tak svůj život bídňě skončili. A jiní konečně přišli o svůj sluch a o řeč, a nenávidění všemi svými bližními život svůj zle skončili. Než i sám jeho bratr, jak vyprávějí mnozí starci, býval často přepadán běsy a musel být držen rukama svých dvořanů a svých sluhů, a když se vzpamatoval, říkával: To jste vy mi způsobili, že jsem vás poslechl a dotkl se jeho zlaté hlavy, teď se to na mně ukazuje. Ale oni všichni, jak jsme slyšeli, dřív než jejich kníže svůj život zle skončili.

17. Jeho ctné tělo odpočívало tam, kde byl zabit. Po uplynutí tří let bylo některým z věřících zjeveno v noci ve snách, že by se mělo tělo světčovo na rozkaz boží přenést odtamtud do chrámu svatého Víta mučedníka, který Václav sám vystavěl, a tam slavnějším pohřbem pochovat. Když procitli ze spánku, uvěřili sice vidění, ale báli se krutosti knížete a mlčeli. Když se však toto vidění zjevovalo opět a opět a přehrozně je děsilo, nemohli to utajit a pověděli knížeti, co jim bylo zjeveno. A on jako by se probral z těžkého snu, poděšen nikoli strachem božím, ale ze studu před lidmi kázal kněžím, aby šli v noci a přenesli tělo světčovo tak, aby nikdo z lidí o tom nevěděl. I přišli za modliteb k svatému místu, naložili ctné tělo mučedníkovо v rakvi na vůz a vraceli se cestou, kterou přišli. Chtěli ještě za noci vyplnit rozkaz knížete. Když však dospěli k jedné malé říčce zvané Rokytnice, tu říčka ta mocí boží tak se rozvodnila, že i most pobořila a dřeva odnesla. I stáli naproti a pátrali vůkol, kde by našli dřevo k

sestrojení voru, ale nenalezli. I uvažovali, co by měli činit. Zatímco byli zabrání tímto přemýšlením a touto starostí, zasáhla pojednou síla boží, a když popatřili, viděli zázrak, že koně s vozem stojí na druhé straně, aniž byli jedinou kapkou vody skropeni. Zvěst podivuhodná, podobná tomu, co se stalo apoštolu Petrovi: Petr chodil po moři z rozkazu božího, tělo světcovo bylo však v okamžiku přeneseno. Zdaž moc boží je nepřenesla? Tímto zázrakem byli sami poněkud udiveni, ale přepluli říčku na koních za svatým tělem a brzy dorazili na místo určené a vešli do chrámu s chvalozpěvem Bohu, sice potají v noci, jak poručil jeho bratr, ale moc boží je ozářila, takže všichni lidé je viděli a oslavovali Boha.

Potom uzamkli pevné dveře. Po vykonání vroucích modliteb otevřeli svatou rakev, rozžali svíce a patřili. A hle, objevilo se tělo s masem ještě neporušeným. Všechny dřívější rány byly na něm zaceleny kromě jediné rány od meče bratrova, z níž bylo ještě vidět vytékat teplou krev. Ó, chvalná zásluho muže božího a vpravdě podivuhodné oslavení, že blažený Václav si zasloužil totéž, co si zasloužil kdysi prorok Jonáš: ten ačkoli byl pohlcen velrybou, po třech dnech zdráv na souš byl vyvržen. Tak na rozkaz boží i jeho tělo po třech letech vydala země, a což je ještě podivnější, nikoli shnilé ani rozpadlé, nýbrž se zacelenými jizvami.

Drahocenné tělo světcovo bylo pak zase uzavřeno a za doprovodu věřících a kněží s chvalozpěvy a písněmi uloženo na jižní straně pod samým přístupem k oltáři, aby bylo svatou vzpomínkou uctíváno. A poněvadž se tam často zaskvívá boží všemohoucnost a zásluhami tohoto velikého světce se tu velmi často projevují jeho nesčíslná znamení a zázraky, scházejí se tu všichni věřící, nevěřící však pocít'ují strach a děs.

Doba tohoto přenesení připadá na čtvrtou indikci, čtvrtého dne měsíce března, a slavívá se každoročně tak jako jeho úmrtí.

18. Zdá se spravedlivým, aby v průběhu našeho vypravování byla pečlivě zpracována připomínka divů, které milosrdenství boží potom činilo a dosavad činí, a tím po zásluze zjevuje celému okrsku zemskému světcovu slávu. Nějací mužové, zatčení a na soudu obžalovaní, byli v poutech přivedeni do paláce a na rozkaz knížete uvrženi do žaláře, kde byli pod stráží krutě ukováni na rukou a na nohou. Uprostřed noci bděli z nezbytí, neboť je mučila těsná pouta a okovy. Hořkými srdcervoucími vzdechy všichni v modlitbě úpěli: Bože, svrchovaný těšiteli zarmoucených, podivuhodný tvůrce nebes i země, vzhlédni na nás odsouzence k smrti a přimluvami milovaného svého mučedníka Václava, který pokud žil na tomto světě, býval milostivým ochráncem bídňích, rač nás ubohé vyvést z tohoto hrozného odsouzení. Když vykonali tuto modlitbu, polovina žaláře, v níž stráž stála a bděla, se zatměla a pochodně strážců uvnitř pohasly, druhá pak polovina, kde leželi vězňové, zaplála jako by nejzářivějším jasem slunce. A hle, pojednou zazněl vězňům v uších hlas z nebe: Vstaňte a vyjděte odsud. Oni tedy, ustrnulí jak strachem tak radostí, mlčky pohnuli údy. Tu rázem se zlomily a spadly železné okovy, ruce a nohy se jim uvolnily a oni otevřenými dveřmi žaláře vesele vyběhli, osvobozeni na pokyn Boží, a zvěstovali lidem chválu Krista a jeho přesvatého mučedníka Václava.
19. Mezi nimi byl jeden pohan, ještě neočištěný milostí křtu, a ten když poznal, že byl taktéž přimlůvou svatého Václava zbaven smrti, obrátil se na víru katolickou a očistil se spasitelnou lázní křtu a s veškerou láskou se utvrdil ve víře v Boha, a svého jednorozeného syna, kterého miloval jako vlastní život, přislíbil dát na kněžství, aby sloužil Bohu v chrámě blaženého mučedníka. A když to řádně splnil, sám uvěřil v Boha a sloužil mu a po mnoha letech zesnul v Pánu.
20. Po tomto zázraku následuje jiný nemenší zázrak o jednom jinochu z jeho panoše. Ten byl ze všech jeho služebníků nejspolehlivější při tajných skutcích a světec sám ho za svého života velmi miloval. Náš spis se o něm také již dříve zmiňuje. Ten když pozbyl

svého milovaného pána, zarmoucen často den co den nařikal s pláčem a zvěstoval všem mnohé jeho dobré skutky, jichž mnohých sám byl svědkem. Toho kníže náhlým hněvem rozpálený kázal oběsit. Jak svědčí výpovědi pravdivých osob, po uplynutí dvou let byl viděn tento oběšenec, jak mu rostou vlasy a nehty nejinak než jako lidem živým a zdravým a jak se skvějí jeho tělesné šediny. A orel sedící nad ním, poslaný od Boha, hlídal jeho tělo a byl viděn po všechny dni, dokud tam visel, aby ho ptáci nenačali. Též i suchý strom, na němž byl pověšen, se rozpučel a vypustil větve.

21. Potom kdosi byl krutým soudcem jat, uvržen do žaláře a odsouzen k tomu, aby následujícího dne byl popraven. Byl velmi silně svázán pouty. Tu on opravdu hořce plakal a vzýval vroucími modlitbami světce božího Václava o pomoc: Svatý boží mučedníku, je-li tomu tak, jak se vypráví, že můžeš uprosit nejvyššího Boha, pros za mne umírajícího, abych byl tvými přimluvami vysvobozen a abych já bídný byl tak dlouho živ, dokud mi nebudou odpuštěny mé těžké hříchy. Sotvaže skončil modlitbu, ihned se milostí boží násilně zlomily okovy a on bez vědomí stráží byl vyveden z žaláře. Ale venku stáli někteří pohané a těmi byl opět jat a velmi pevně spoután. Když však začal k nim říkat svou dřívější modlitbu, zkrotla srdce pohanská. I rozvázali jej a pustili. A tak podruhé osvobozen chodil po všech zemích a nadšenými slovy zvěstoval chválu Bohu a blaženému mučedníku Václavu.
22. Vypráví se, že v témž hradě, kde odpočívá tělo světce, přebývala jedna žena, která pozbyla zrak a měla od svého narození zkřivené ruce. Ta vešla v slavnostní den světce do chrámu svatého Víta mučedníka, a přivedena před hrob svatého Václava, kam toužila přijít, tak dlouho prosila prostřena na zemi a setrvala v pláči na modlitbách až byla uzdravena svatým mužem, a jak všichni viděli, prozřela očima a se zdravýma rukama se vrátila domů.
23. Potom byl někdo jat pro jakési svěřené cizí peníze a byl pro to velmi krutě dlouho držen v poutech, až by se z dluhu vyplatil. Věřitelé sami však odešli do města vyřídit si ostatní své obchody a nechali ho svázaného ležet pod stráží na cestě u kostela. On v úzkosti své tísně pozdvihl ruce proti dveřím chrámovým a modlil se takto: Ó tichý vévodo, svatý mučedníku, jako tvá svatost již mnohé svou přimluvou u velikého Boha vysvobodila z rukou bezbožníků, tak prosím i já bídný, abys na mne spoutaného nezapomínal, ale vyprostil mě svým slitováním. A milosrdenství boží rychle přispěchalo. Na prosbu blaženého mučedníka rozpadly se okovy jako by přesekнутy železným nástrojem, a on vběhl do chrámu božího a vzdával díky Bohu a jeho svatým. A tak svobodný se navrátil.
24. V zemi Franků byl nějaký muž mrzákem od samého dětství. Pro přirozenou vadu nemohl chodit, ale plazením se vláčel po zemi. Jednu noc se vyděsil ze spánku. Okřídlený muž totiž divuplné krásy stanul u jeho lože, vzbudil mrzáka a zjevil mu způsob uzdravení. Řekl mu: Jak jen můžeš, ó nebožáku, vstaň a jdi do českého města zvaného Praha, i kdybys musel všechno jmění dát za nosítka, na kterých tě tam přenesou, a až tam přijdeš, vejdi do chrámu svatého mučedníka Víta, kde odpočívá tělo svatého mučedníka Václava, a tam vykonej modlitbu, a tvá chůze bude uzdravena. On však když procitl ze sna, nedbal na to, co mu bylo ve snách přikázáno. Domníval se, že to je nějaké mámení a docela se vzdal uložené cesty. Druhou noc, když zas odpočíval na svém loži, opět spatřil stejně skvoucího starce, jak stojí u lože a takto mu činí výčitky: Ó milovaný chudáku, probud' se ze sna a uznej pravdivost předpovědi tohoto vidění, že tvé tělo bude ti nešťastnému uzdraveno. Proč odložils cestu k svému uzdravení ukázanou ti nedávno mým pokynem! I probuzen touto přísnou důtkou již nepochyboval, že je to pravda, a odpověděl: Bez průtahu se tam vydám, dobrotivý a ctihodný starče. Když nastalo jitro, připravil si vůz, dal kupcům ubírajícím se touž cestou, odměnu a

brzy byl dovezen na místo, a jak mu bylo hned poprvé nařízeno, byl vnesen do chrámu svatého mučedníka Víta. Ulehl před oltářem na zemi, a na modlitbách prosil Boha a svaté. Ještě netrval dlouho na modlitbách, když silou božské pomoci a zázračnými přimluvami blaženého Václava mu počaly žíly na nohou dřív seschlé jako by lámány praskat a natáhly se, a paty jeho se zpevnily. I vstal milostí Boží zdráv. Nikým nepodpírán vrátil se do svého domova a po veškeré zemi franské chválil Boha a zvěštoval svatost svatého Václava.

A mnohá jiná znamení, jež Bůh činí podle svého milosrdenství, stávají se u toho svatého mučedníka.

Jemu sláva a moc se Synem i Duchem svatým nyní i vždycky i na věky věků. Amen.